РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ

ВИДИ ТВАРИН ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Департамент екології та природних ресурсів
Львівської обласної державної адміністрації

Інститут екології Карпат НАН України

Державний природознавчий музей НАН України

Львівський національний університет ім. І. Франка

Донецький національний університет

Рідкісні та зникаючі види тварин Львівської області

Львів – 2013

УДК 504.74(477.83)
ББК Е60*884(4УКР-4ЛЬВ)
Б 33

Рідкісні та зникаючі види тварин Львівської області / ред. А.-Т.В.Башта, Ю.В.Канарський, М.П.Козловський. – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 224 с.

Книга висвітлює сучасний стан рідкісних і зникаючих видів тварин Львівської області України. Вона охоплює як види з Червоної книги України (2009), що поширені на цій території, так і регіонально рідкісні види тварин області. Наведено найновішу інформацію про поширення, середовище існування, екологічні особливості рідкісних видів тварин, зроблено оцінку сучасного стану їхніх популяцій на території Львівщини, а також вказано природоохоронні статуси видів, фактори загрози для їх популяцій і запропоновані заходи охорони. Видання ілюстроване фотографіями і картосхемами поширення видів на території області.

Для зоологів, екологів, студентів природничих факультетів вищих навчальних закладів, усіх зацікавлених натуралістів і любителів природи.

Rare and threatened animal species of the L'viv region (Ukraine) / A.-T.Bashta, Yu.Kanarsky, M.Kozlovsky (Eds). – Lviv: Liga-pres, 2013. – 224 pp.

The book is devoted to the survey of present state of the rare and threatened animals, which occur within the Lviv region (Ukraine), and it consist the data about current state and distribution of those animals in the area. There are included both animals from Ukrainian Red Data Book (2009) occurring in the region with regionally rare animal species. There is actual information about distribution, habitats and ecological requirements of the animal species, their number and present state in the region, conservation status, threats and conservation measures given in the issue. It has illustrated by photos and distribution maps of the species.

For the persons interested in zoology and ecology, students of natural history, all naturalists and amateurs of nature.

Редактори-упорядники: А.-Т.В.Башта, Ю.В.Канарський

Науковий редактор: М.П.Козловський

Колектив авторів:
Башта А.-Т.В., Канарський Ю.В., Андріанов О.В., Бокотей А.А., Геряк Ю.М., Горбань І.М., Гринчишин Т.Ю., Гураль Р.І., Гураль-Свердлова Н.В., Дзюбенко Н.В., Дикий І.М., Івашків І.М., Коновалова І.Б., Кусьнеж О.В., Лєснік В.В., Мартинов В.В., Мартинов О.В., Панін Р.Ю., Решетило О.С., Різун В.Б., Струс Ю.М., Черемних Н.М.

Видання книги здійснене за підтримки Департаменту екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації.

ISBN

© Андріанов О.В., Башта А.-Т.В., Бокотей А.А., Геряк Ю.М., Горбань І.М., Гринчишин Т.Ю., Гураль Р.І., Гураль-Свердлова Н.В., Дзюбенко Н.В., Дикий І.М., Івашків І.М., Канарський Ю.В., Козловський М.П., Коновалова І.Б., Кусьнеж О.В., Лєснік В.В., Мартинов В.В., Мартинов О.В., Панін Р.Ю., Решетило О.С., Різун В.Б., Струс Ю.М., Черемних Н.М.

ЗМІСТ

Передмова ……..... 4

Вступ ……... 5

Описи видів ……... 7

Тип Членистоногі – Arthropoda …… 8

Клас Комахи – Insecta …….. 8

Тип Молюски – Mollusca ……... 91

Клас Черевоногі – Gastropoda ……. 91

Клас Двостулкові – Bivalvia ……... 97

Тип Хордові – Chordata ……. 100

Клас Міноги – Petromyzontida …… 100

Клас Променепері риби – Actinopterygii ……... 101

Клас Земноводні – Amphibia …….. 108

Клас Плазуни – Reptilia ……... 115

Клас Птахи – Aves ……... 118

Клас Ссавці – Mammalia ……. 170

Перелік рідкісних видів тварин, які не включені в нариси …… 202

Список використаних джерел ……... 208

Алфавітний покажчик українських назв тварин …….. 218

Алфавітний покажчик латинських назв тварин ……... 221

ОСОЇД

***Pernis apivorus* (Linnaeus, 1758)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; Львівська обл.: регіонально рідкісний.

Поширення: Євразія – на схід до Алтаю. Зимує в Екваторіальній та Південній Африці.
В Україні гніздиться на Поліссі, в Лісостепу, Карпатах і гірському Криму.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Прилітає у квітні. Гніздиться на ділянках старих листяних і мішаних лісів поблизу галявин, узлісь, зрубів. Гнізда – на деревах на значній висоті; іноді використовує старі гнізда канюків, круків. Кладка – 1-3 яйця, з другої половини травня; термін насиджування – 30-35 діб. Молодь покидає гніздо через 40-45 діб. Осіння міграція – у вересні-першій половині жовтня. Живиться перетинчастокрилими комахами; іноді ловить дрібних хребетних.

Сучасний стан. Донедавна – звичайний, але нечисленний, а сьогодні – рідкісний гніздовий вид практично всієї території, зокрема – регіонів верхів'я Дністра і Західного Бугу. Вид істотно залежить від кліматичних умов, тому протягом трьох останніх десятиліть відзначена тенденція до частих коливань і зменшення чисельності популяції. Загальна чисельність в області коливається в межах 30-80 пар.
Щільність гніздування у Верхньодністровських Бескидах становила 2,6, Сколівських Бескидах і Верхньодністровській низовині – по 0,9 пари/100 км^2.

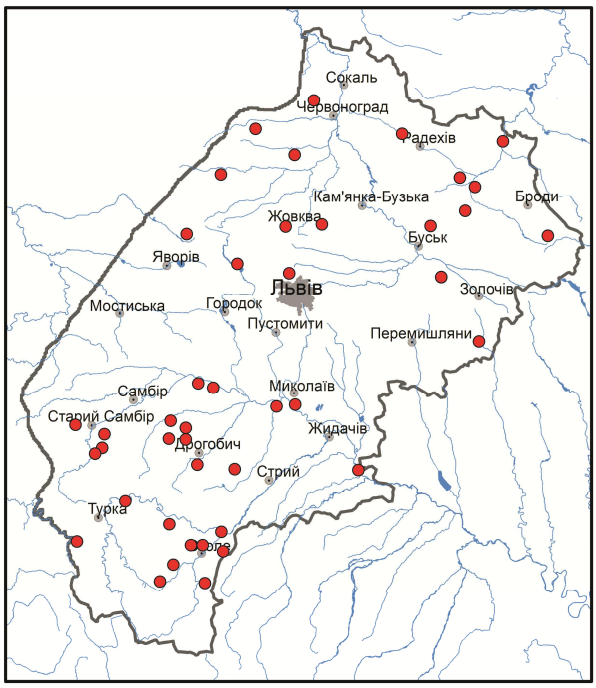

Фактори загрози. Вирубування старих високостовбурних лісів. Переслідування людиною. Збіднення трофічної бази. Фактор турбування на гніздуванні. Використання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Збереження старих лісів, як потенційних місць гніздування. Охорона місць гніздування і самих гнізд (створення охоронних зон). Природоохоронна пропаганда.

Основні джерела інформації: Страутман, 1963; Орнітологічні спостереження.., 1991а, 1993а; Матеріали.., 1995а, 1995б; Полуда, 2003в; Пограничний та ін., 2003; Горбань та ін., 2003а; Рідкісні види.., 2006; Бокотей та ін., 2010.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: H.Michel

ШУЛІКА ЧОРНИЙ
***Milvus migrans* (Boddaert, 1783)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЄЧС: К; ЧКУ: вразливий.

Поширення: Африка (крім Сахари), Австралія, Євразія (крім північних районів).
В Україні – вся територія, крім високогір'я Карпат.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Селиться поблизу великих водойм і заболочених ділянок. Гніздиться на узліссях і галявинах старих листяних і мішаних лісів. Гнізда – на деревах; іноді використовує старі гнізда хижаків, круків. Кладка (1-4 білуватих з рудуватими плямками яєць) – від кінця квітня. Пташенята вилітають у кінці липня. Живиться дрібними хребетними, безхребетними, падаллю.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. Зменшення чисельності спостерігається на всій східній частині ареалу. У минулому траплявся на всій території області і вважався звичайним на гніздуванні, а тепер відомі лише поодинокі гніздові пари.
У басейні верхнього Дністра в середньому щільність виду становила 0,3 пари/100 км^2, у Верхньодністровській низовині, зокрема – 0,4 пари/100 км^2. Загальна чисельність на Львівщині коливається в межах 5-20 пар.

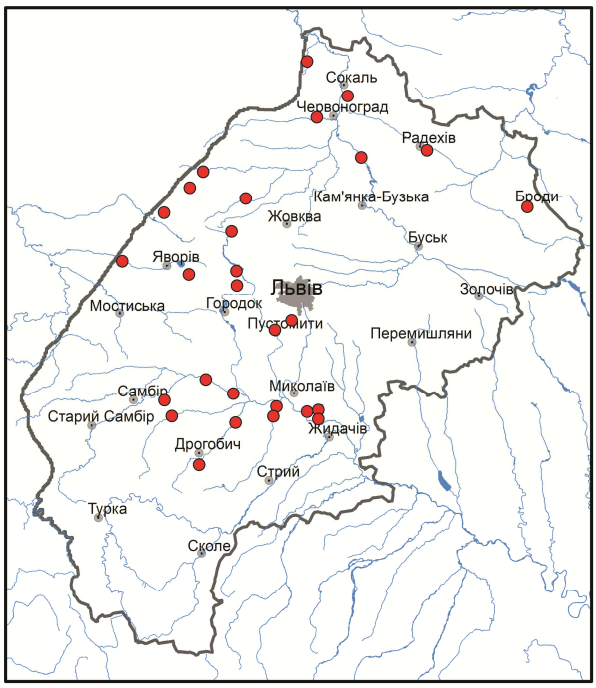

Фактори загрози. Вирубування старих лісів. Переслідування людиною. Збіднення трофічної бази. Турбування на гніздах. Використання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Пропаганда охорони виду. Охорона місць гніздування і самих гнізд (створення охоронних зон). Збереження старих заплавних і листяних лісів поблизу водойм, у річкових долинах, як потенційних місць гніздування. Обмеження застосування отрутохімікатів у сільськогосподарському виробництві.

Основні джерела інформації: Татаринов, 1973; Страутман, 1963; Матеріали.., 1991а, 1993а; Орнітологічні.., 1993б; Пограничний та ін., 1995; Фесенко, Бокотей, 2002; Шидловськийта ін., 2002; Пограничний та ін., 2003; Горбань та ін., 2003б; ЧКУ, 2009; The EBSS Atlas., 1997.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: B.Thompson

ЛУНЬ ПОЛЬОВИЙ

***Circus cyaneus* (Linnaeus, 1766)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Євразія, Північна Америка (крім полярних районів). Зимує в південних районах Євразії, Північної Америки, Африці.
В Україні – гніздовий вид заходу та півночі, на зимівлі – вся територія.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Гніздиться на відкритих просторах: полях, вологих луках, меліорованих болотах, торфовищах, у долинах річок. Гнізда – на землі серед високої трави, розріджених чагарників. Кладка (2-5 білих яєць) – у травні-червні. Пташенята покидають гніздо через 1,5 місяця. Живиться лунь дрібними гризунами, дрібними птахами, ящірками, комахами.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий і зимуючий вид території області. Рідкісні випадки гніздування виявлені у Верхньодністровській низовині та на Малому Поліссі. Щільність гніздування становить 0,5 пари/100 км^2. Гніздиться не регулярно.

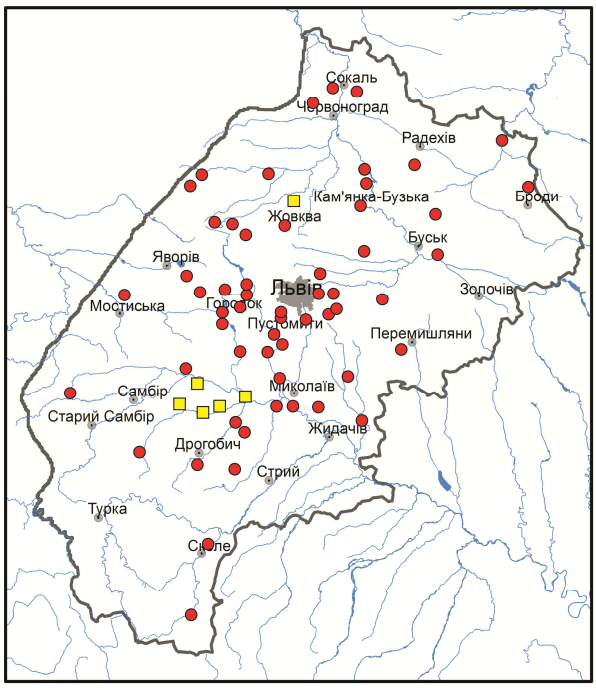

Фактори загрози. Руйнування життєво важливих біотопів унаслідок господарської діяльності людини (осушувальної меліорації, випалювання сухої рослинності, розорювання, надмірного випасання, раннього сінокосіння). Залісення відкритих просторів, покинутих сільськогосподарських угідь. Переслідування людиною. Збіднення трофічної бази. Фактор турбування. Використання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона місць гніздування і самих гнізд (створення охоронних зон). Пропаганда охорони виду. Дотримання природоохоронного законодавства щодо випалювання сухої рослинності. Розведення в неволі з подальшим випуском у природу.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1994а, 1995а, 1995б; Горбань та ін., 1998; Фесенко, Бокотей, 2002; Шидловський та ін., 2002; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; The EBSS Atlas., 1997.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: C.Crolle

ЛУНЬ ЛУЧНИЙ

***Circus pygargus* (Linnaeus, 1758)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: вразливий.

Поширення. Європа, Західна Азія, Північна Африка. Зимує в Індокитаї, Африці.
В Україні – вся територія, крім гірських районів.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Прилітає у кінці березня – на початку квітня. Гніздиться на рівнині: на вологих луках, заболочених і заплавних долинах, болотах і сільськогосподарських угіддях. Гніздо – на землі, в ямці серед трави. Кладка – 3-5 білих яєць, у кінці травня-на початку червня. Насиджують – близько місяця. Пташенята покидають гніздо через 40 днів. Осіння міграція – переважно у вересні. Живиться дрібними хребетними, переважно гризунами, а також комахами.

Сучасний стан. У середині XX ст. – звичайний гніздовий і пролітний, сьогодні – рідкісний гніздовий вид. Спорадично трапляється по всій території.

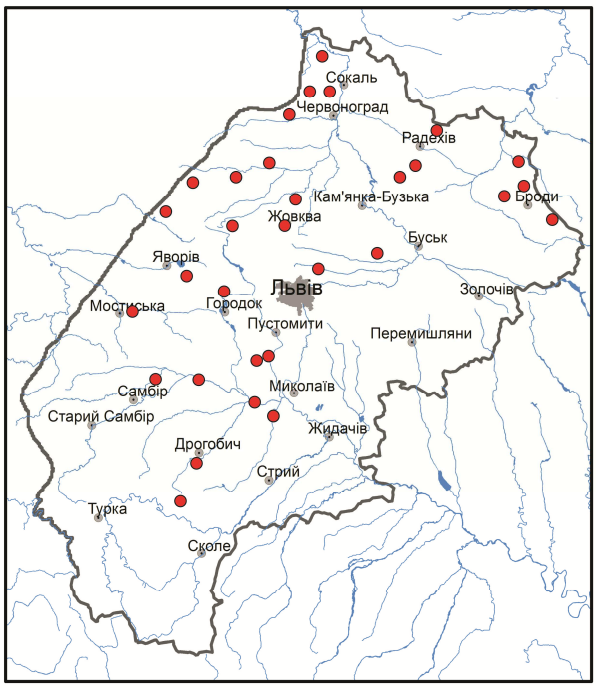

Загальна чисельність на Львівщині коливається в межах 30-90 пар; основна частина популяції зосереджена на Прикарпатті. У рівнинній частині верхів'я басейну Дністра в середньому щільність виду становила 1,9, Верхньодністровській низовині – 3,2 пари/100 км^2.

Фактори загрози. Руйнування життєво важливих біотопів унаслідок господарської діяльності людини (осушувальної меліорації, розорювання, надмірного випасання). Турбування і переслідування людиною. Збіднення трофічної бази. Використання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона гніздових біотопів і самих гнізд (створення охоронних зон навколо гніздівель). Пропаганда охорони виду. Впровадження охоронних заходів для збереження сухих заростей водно-болотної рослинності в місцях регулярного гніздування.

Основні джерела інформації: Страутман, 1963; Матеріали.., 1994а, 1995а, 1995б, 1996б; Шидловський, Горбань, Лисачук, 2002; Пограничний та ін., 2003; Рідкісні види.., 2006; Полуда, 2003б; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Bashta, Domashevsky, 2009.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: А.Бокотей

ЗМІЄЇД
***Circaetus gallicus* (Gmelin, 1788)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Європа, Південна Азія (на схід від Гімалаїв та Монголії), Північна Африка.
В Україні – Карпати, Полісся, Лісостеп.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Прилітає переважно в кінці березня – на початку квітня. Селиться на окраїнах старих високостовбурних листяних і шпилькових лісів, також поблизу галявин, боліт, зрубів. Гнізда – на деревах (на висоті 10-25 м), рідко на кущах. У кладці – одне біле, з зеленкуватим відтінком, яйце; термін насиджування – 35-37 діб. Молодь покидає гніздо в липні-серпні. Осіння міграція – вересень-початок жовтня. Живиться переважно плазунами і земноводними, але за їх відсутності може полювати на птахів і гризунів.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. Виявлений у Бескидах, долині Західного Бугу і Дністра, Дрогобицькому (м. Стебник), Жовківському (м. Жовква), Яворівському (с. Страдч), Жидачівському, Миколаївському (с. Крупське) р-нах. Загальна чисельність на Львівщині коливається в межах 10-30 пар, а найбільша щільність популяції зосереджена на Малому Поліссі та Прикарпатті.

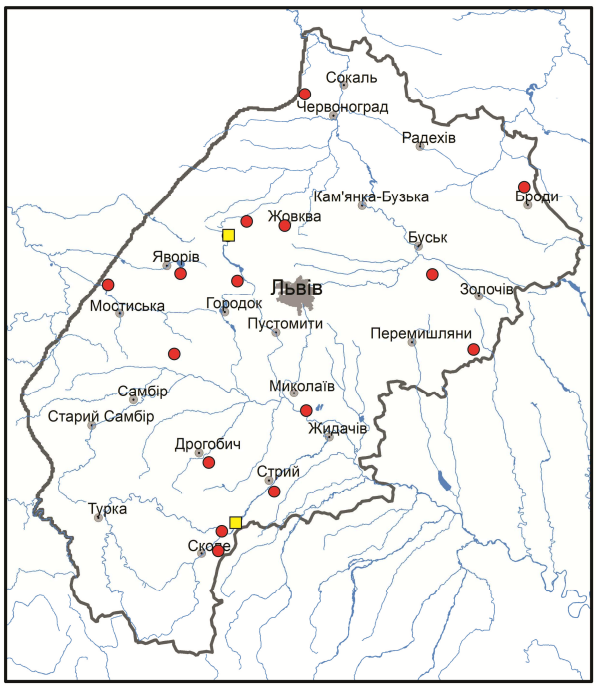

Фактори загрози. Деградація придатних кормових і гніздових біотопів (вирубування старих лісів, осушування боліт, розорювання території). Низька чисельність плазунів – основного корму. Винищення людиною. Турбування в місцях гніздування.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона гнізд і місць гніздування змієїда (створення охоронних зон навколо гнізд). Збереження ділянок старих лісів як потенційних місць гніздування. Пропаганда охорони виду серед працівників лісового господарства та мисливців. Боротьба з браконьєрством.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1991а, 1995а, 1996а; Горбань та ін., 1998; Фесенко, Бокотей, 2002; Горбань та ін., 2003а; Пограничний та ін., 2003 Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Bashta i in., 1994; The EBSS Atlas., 1997.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: А.А.Бокотей

ОРЕЛ-КАРЛИК

***Hieraaetus pennatus* (Gmelin, 1788)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Південна і, місцями, помірна частини Євразії, Північно-Західна Африка. Україна – вся територія (крім степів).

Екологічні особливості. Перелітний вид. Прилітає в квітні. Тримається на рівнині та передгір'ях, рідше – в горах: у старих листяних і мішаних лісах. Найчастіше займає старі гнізда воронових, хижих птахів, чапель, на висоті 10-27 м. Кладка – 1-3 білі або зеленувато-білі яйця; насиджує самка, протягом 35 діб. Молоді покидають гніздо переважно в кінці липня. Осіння міграція – у вересні. Живиться орел-карлик птахами, інколи – дрібними ссавцями та іншими дрібними хребетними.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий і пролітний вид. Упродовж останніх 30 років гніздився на Малому Поліссі, Розточчі, але чисельність різко зменшилася. У 1997-2001 рр. у басейні верхнього Дністра по одній парі відзначено у Верхньодністровській низовині і Сколівських Бескидах.

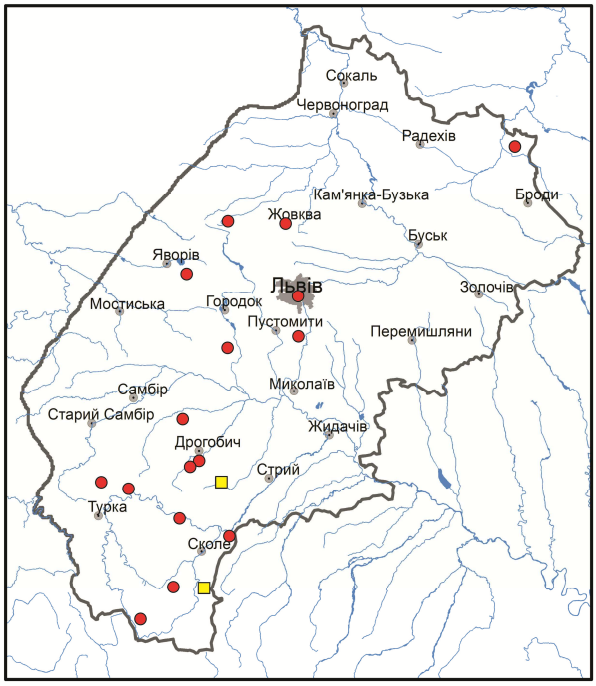

В області спостерігали також у м. Львів, Бродівському (с. Лешнів), Жовківському (м. Жовква), Яворівському (орн. зак. "Чолгинський") р-нах. Загальна чисельність на Львівщині коливається в межах до 20 пар.

Фактори загрози. Вирубування старих лісів; збіднення трофічної бази. Переслідування людиною, турбування в місцях гніздування. Використання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона місць гніздування та створення охоронних зон навколо гнізд. Збереження гніздопридатних біотопів (старих лісів). Пропаганда охорони виду. Боротьба з браконьєрством.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1991а, 1993а; Горбань та ін., 1998; Фесенко, Бокотей, 2002; Шидловський та н., 2002; Пограничний та ін., 2003; Горбань та ін., 2003а; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Bashta і in., 1994; Bashta, 2007.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: A.Kuzmin

ПІДОРЛИК МАЛИЙ

***Aquila pomarina* C. L. Brehm, 1831**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Східна Європа, Мала Азія, Індостан.
Україна – північні та західні області.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Прилітає в кінці березня – на початку квітня. Селиться в старих лісах (переважно листяних і мішаних), у річкових долинах. Гнізда – високо на деревах. Кладка (2 білуваті чи вохристі яйця) – від квітня. Насиджує самка, протягом 38-43 днів. Пташенята покидають гніздо в серпні. Осіння міграція – вересень-початок жовтня. Живиться плазунами, жабами, дрібними гризунами, птахами, рідше – великими комахами.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. Гніздиться переважно в Карпатах і на Передкарпатті, рідше в лісах інших частин області.
На території області гніздиться близько 40 пар. Щільність гніздування у Верхньодністровських Бескидах – 4,9, Сколівських Бескидах – 1,1, Верхньодністровській низовині – 1,6, на Малому Поліссі – близько 1,4-3,2, Розточчі – 1,2-2,3 пари/100 км^2.

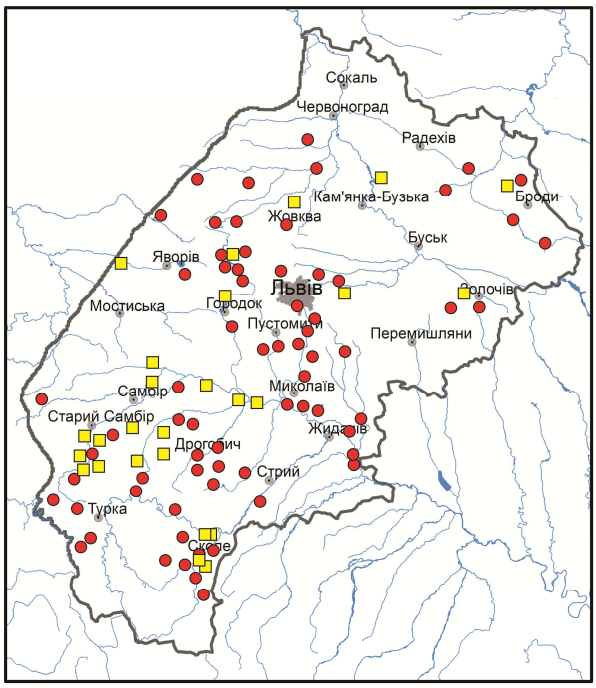

Фактори загрози. Вирубування старих лісів і лісогосподарські роботи в місцях гніздування. Незаконне здобування. Колекціонування яєць. Збіднення кормової бази і зменшення площ кормових угідь. Використання отрутохімікатів на сільськогосподарських угіддях. Зіткнення з ЛЕП. У майбутньому можливі загрози у зв'язку з появою вітрових електростанцій (ВЕС) у Карпатах.

Рекомендовані заходи охорони. Збереження старих лісів у річкових долинах як потенційних гніздових біотопів. Охорона місць гніздування та створення охоронних зон навколо гнізд. Встановлення штучних платформ для гнізд. Пропаганда охорони виду. Боротьба з браконьєрством.

Основні джерела інформації: Домашевський, 2000; Бокотей та ін., 2005; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Bashta, 2007.

Автори: А.-Т.Башта, А.Бокотей, І.Горбань, Ю.Струс
Фото: L.Kislev

БЕРКУТ
Aquila chrysaetos (Linnaeus, 1758)

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: вразливий.

Поширення. Палеарктика та Північна Америка.
В Україні у минулому гніздився в центральній та північній частинах; зараз – лише в Карпатах.

Екологічні особливості. Осілий вид (взимку кочує). Селиться в старих лісах, що межують з відкритими місцями, у скелястих районах. Гнізда – високо на деревах (переважно старих ялицях та смереках), недоступних скелях. Статева зрілість наступає на 4-5 році життя. Кладка – 1-3 білі з яскравими червоно-коричневими плямами яйця; період насиджування – 43-45 днів. Молодь покидає гніздо в липні. Живиться ссавцями середньої величини (зайцями, ховрахами та ін.).

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. Чисельність особин за останнє століття помітно коливається. Тепер гніздиться біля чотирьох пар, усі в Бескидах, уздовж кордону з Польщею: у Турківському та Старосамбірському р-нах, восени та взимку спостерігався в інших районах області.

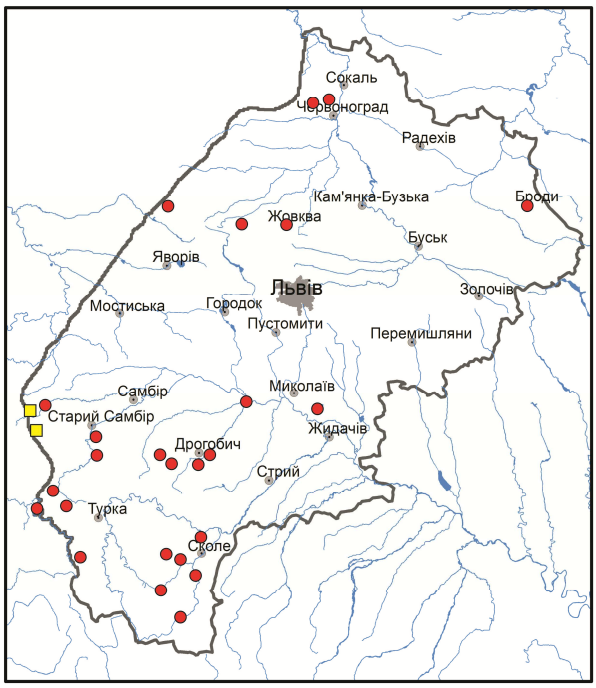

Фактори загрози. Вирубування лісів і лісогосподарські роботи в місцях гніздування. Здобування людиною, колекціонування яєць. Збіднення кормової бази. Турбування в місцях гніздування. Використання отрутохімікатів на сільськогосподарських угіддях. Загибель від зіткнення з ЛЕП. Потрапляння в капкани, встановлених на хижих звірів. У майбутньому можливі загрози у зв’язку з появою вітрових електростанцій (ВЕС) у Карпатах.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона місць гніздування беркута. Створення охоронних зон навколо гнізд. Збереження старих лісів як потенційних гніздових біотопів. Пропаганда охорони виду. Додаткова підгодівля зимуючих особин. Встановлення штучних платформ для гнізд. Боротьба з браконьєрством.

Основні джерела інформації: Татаринов, 1973; Матеріали.., 1995а; Фесенко, Бокотей, 2002; Лисачук, Горбань, 2005; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; The EBSS Atlas., 1997.

Автори: А.-Т.Башта, І.М.Горбань
Фото: B.Marnell

ОРЛАН-БІЛОХВІСТ

***Haliaeetus albicilla* (Linnaeus, 1758)**

Родина Яструбові – Accipitridae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: I, II; CITES: II; BD: I; ЄЧС: R; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Палеарктика, за винятком пустельних районів.
В Україні – на всій території.
На Львівщині виявлений на гніздуванні лише в природному заповіднику "Розточчя". На прольоті трапляється також в інших частинах області.

Екологічні особливості. Осілий вид (взимку може кочувати). Селиться в старих лісах у долинах річок, поблизу великих озер. Гнізда – на старих деревах на висоті 25-30 м, скелях. Кладка – 1-3 білі яйця; період насиджування – близько 30 діб. Пташенята вилітають з гнізда у віці близько 3-х місяців. Живиться орлан-білохвіст переважно рибою, водоплавними птахами, рідше – іншими хребетними й падаллю.

Сучасний стан. Дуже рідкісний гніздовий вид. На території області відома одна пара, що гніздиться у лісах заповідника “Розточчя”.

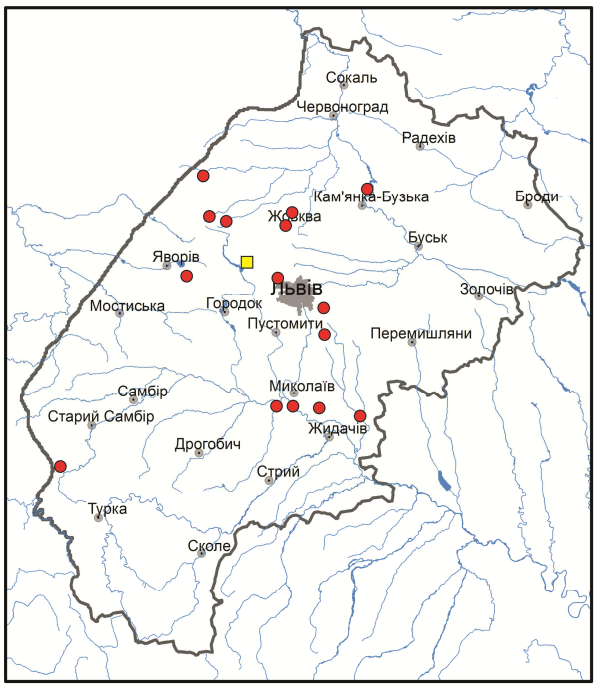

Фактори загрози. Вирубування прибережних (заплавних) лісів, старих дерев поблизу річок та озер. Переслідування людиною. Використання отрутохімікатів. Турбування на гніздах. Збіднення трофічної бази.

Рекомендовані заходи охорони. Збереження старих лісів поблизу водойм та у річкових долинах, як потенційних місць гніздування. Створення штучних місць гніздування: встановлення гніздових платформ на деревах. Охорона гнізд (створення охоронної зони навколо них). Пропаганда охорони виду. Моніторинг стану популяції виду.

Основні джерела інформації: Каталог.., 1989; Матеріали.., 1991а, 1995а; Гузій, 1997; Пограничний та ін., 2003 Рідкісні види.., 2006; Кучинська, 2008; Гаврилюк, 2000; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; EBSS Atlas.., 1997; Bashta, 2007.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: Ю.Струс

ПІДСОКОЛИК ВЕЛИКИЙ
***Falco subbuteo* Linnaeus, 1758**

Родина Соколові – Falconidae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: II; CITES: II; Львівська обл.: регіонально рідкісний.

Поширення. Лісова смуга Євразії, Північна Африка. Зимує в Південній Африці та Південно-Східній Азії.
В Україні – вся територія.

Екологічні особливості. Селиться в старих розріджених, переважно листяних і мішаних лісах. Гніздиться поблизу галявин, у перелісках серед полів, на краях лісових масивів, обов'язково поблизу широких річкових заплав, меліорованих боліт, полів, лук. Займає старі гнізда воронових, хижих. Кладка (2-4 вохристі, плямисті яйця): в кінці травн – на початку червня. Пташенята покидають гніздо через місяць. Осіння міграція: кінець вересня – початок жовтня. Живиться птахами, комахами, гризунами.

Сучасний стан. У минулому – звичайний широко розповсюджений, а сьогодні – рідкісний гніздовий вид. Відомі випадки зимівлі. Спорадично трапляється по всій території, зокрема – у верхів'ї басейнів Західного Бугу та Дністра.
У Бескидах його чисельність оцінюють у 0,03 пари/км^2. Щільність гніздування у Верхньодністровських Бескидах – 3,1, Верхньодністровській низовині – 0,9 пари/100 км^2. Загальна чисельність на Львівщині коливається в межах 30-50 пар.

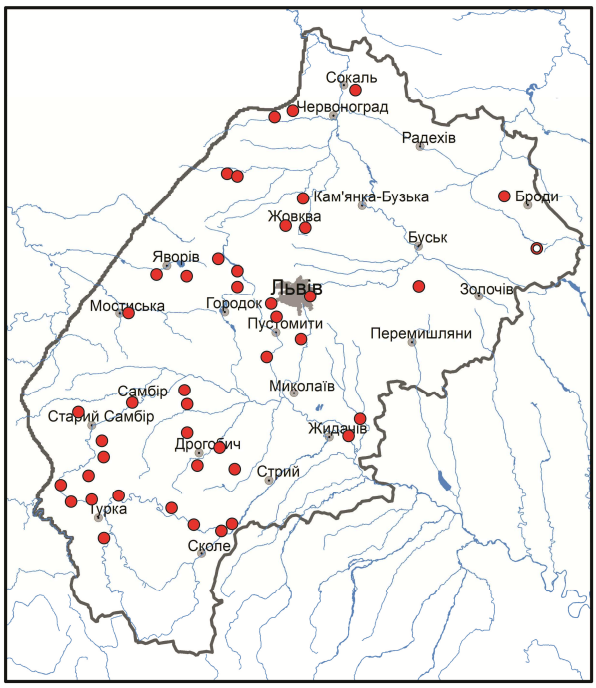

Фактори загрози. Достовірно не відомо. Ймовірно, трансформація життєво важливих біотопів (вирубування старих лісів, сільськогосподарське освоєння відкритих просторів). Винищення людиною. Збіднення кормової бази. Використання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Створення заказників у місцях гніздування. Збереження гніздових оселищ з наявними гніздами воронових птахів у різних типах стиглих високостовбурних лісів. Пропаганда охорони виду.

Основні джерела інформації: Страутман, 1963; Матеріали.., 1991а, 1994б, 1995б, 1996б; Орнітологічні.., 1993б, 1993в; Соколов, Бокотей, 1999; Фесенко, Бокотей, 2002; Горбань та ін., 2003а; Пограничний та ін., 2003; Бокотей та ін., 2005; Бокотей та ін., 2010; Bashta, 2007.

Автори: А.-Т.Башта, А.Бокотей, І.Горбань, Ю.Струс
Фото: J.Tompson

КІБЧИК
Falco vespertinus Linnaeus, 1766

Родина Соколові – Falconidae

Ряд Соколоподібні – Falconiformes

Охоронний статус. BernC: II; BonnC: I, II; CITES: II; Львівська обл.: регіонально рідкісний.

Поширення. Від Центральної Європи (Угорщина) до Центрального Сибіру. Зимує в центральній частині Африки.
В Україні гніздиться на всій території, крім гір.

Екологічні особливості. Перелітний вид. Тримається відкритих місцевостей з поодинокими деревами, у гаях на рівнині та передгір'ях. Гніздиться в невеликих острівних ділянках високостовбурного лісу або окремих групах дерев серед полів, лук, боліт, на краю галявин. Займає старі гнізда воронових і хижих птахів. Кладка – 3-5 іржаво-рудих з темними плямками яєць, з кінця травня – середини червня. Пташенята покидають гніздо у віці близько місяця. Осінній відліт – від кінця серпня до кінця вересня. Живиться переважно комахами, дрібними гризунами, ящірками.

Сучасний стан. У минулому – звичайний, зараз – рідкісний гніздовий і пролітний вид. Спорадично трапляється майже на всій

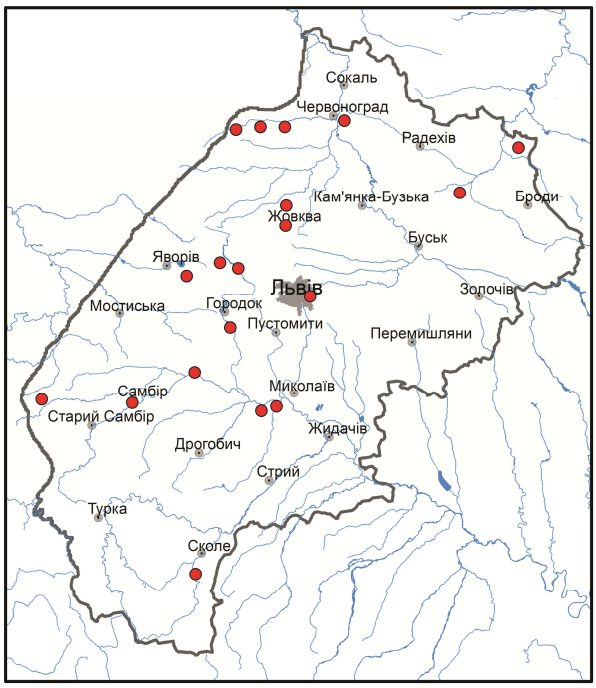

території області. Щільність гніздування на Верхньодністровській низовині становить 0,7 пари/100 км^2. Нині на Львівщині гніздиться не більше 20-30 пар.

Фактори загрози. Ймовірно, трансформація життєво важливих біотопів (вирубування старих лісів). Знищення колоній граків, у яких кібчики гніздяться, винищення людиною. Збіднення кормової бази. Ввикористання отрутохімікатів.

Рекомендовані заходи охорони. Збереження гніздових біотопів і старих гнізд воронових птахів, у яких кібчики часто гніздяться. Створення заказників у місцях гніздування. Пропаганда охорони виду.

Основні джерела інформації: Страутман, 1963; Татаринов, 1973; Матеріали.., 1991а, 1993а, 1996б; Пограничний та ін., 1995; Горбань та ін., 1998; Фесенко, Бокотей, 2002; Бокотей та ін., 2010; EBSS Atlas., 1997; Bashta, 2007.

Автори: А.-Т.Башта, І.Горбань
Фото: А.Бокотей

ПУГАЧ
***Bubo bubo* (Linnaeus, 1758)**

Родина Совові – Strigidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Євразія, північ Африки, Передня та Центральна Азія.
В Україні – вся територія.

Екологічні особливості. Осілий, почасти кочовий вид. Селиться в старих, переважно розріджених мішаних і листяних лісах, на скелястих урвищах. Гніздиться переважно на землі, у печерах, щілинах, інколи в старих гніздах хижих птахів. Кладка (2-3 білі яйця) – від другої половини березня-початку квітня; період насиджування – 34-36 діб. Пташенята стають самостійними через 2,5-3 місяці. Живиться гризунами (зайцями, ховрахами, білками та ін.), птахами.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. У минулому в області траплявся спорадично. В останні десятиліття відомі лише поодинокі знахідки.
Виявлений у Городоцькому, Дрогобицькому, Жидачівському, Жовківському, Кам'янко-Бузькому, Миколаївському, Перемишлянському, Пустомитівському, Старосамбірському р-нах.

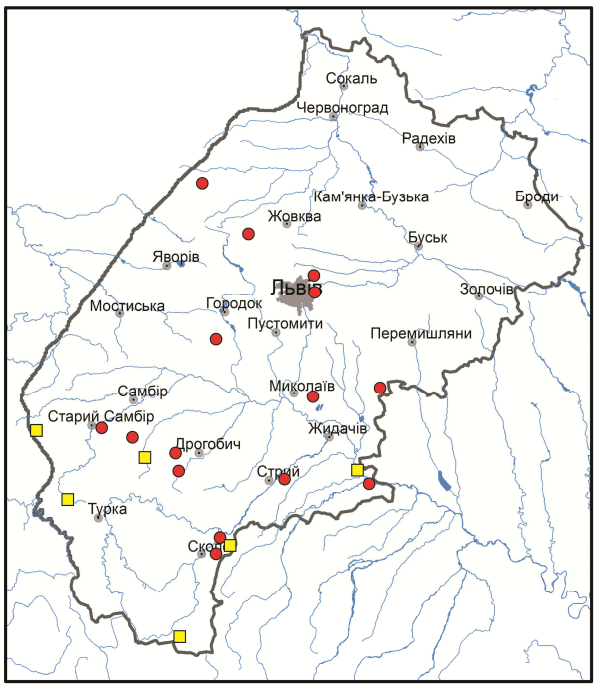

У басейні верхнього Дністра в середньому щільність гніздування виду у Верхньодністровських і Сколівських Бескидах становила по 0,4 пар/100 км^2.

Фактори загрози. Турбування в місцях гніздування. Порушення та деградація гніздопридатних місць (насамперед, вирубування старих лісів). Браконьєрство.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона гнізд і гніздових біотопів. Встановлення гніздових ящиків і платформ. Пропаганда охорони виду.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1991а, 1994а, 1995а, 1996б; Горбань та ін., 1998; Башта, 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Башта, 2013; The EBSS Atlas.., 1997.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: P.Cools

СОВА БОЛОТЯНА
Asio flammeus (Pontoppidan, 1763)

Родина Совові – Strigidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Євразія, Північна й Південна Америка, Африка.
Україна – вся територія, крім Карпат і гірського Криму.

Екологічні особливості. Осілий, почасти кочовий вид. Прилітає в березні. Селиться на сирих луках, порослих чагарниками трав'янистих болотах, у річкових заплавах, інших відкритих біотопах. Гніздиться на землі, під кущем, купиною. Кладка з 3-6 (рідко – до 10) білих яєць, від кінця квітня – початку травня. Період насиджування: 24-28 діб. Живиться переважно дрібними гризунами. Часто полює вдень.

Сучасний стан. У минулому – звичайний птах території області, чисельність якого протягом XX ст. істотно зменшилася. Сьогодні – рідкісний гніздовий вид рівнинної та передгірської частин.
Виявлений у заплаві Західного Бугу та Дністра, а також у багатьох інших ділянках області. Щільність гніздування у

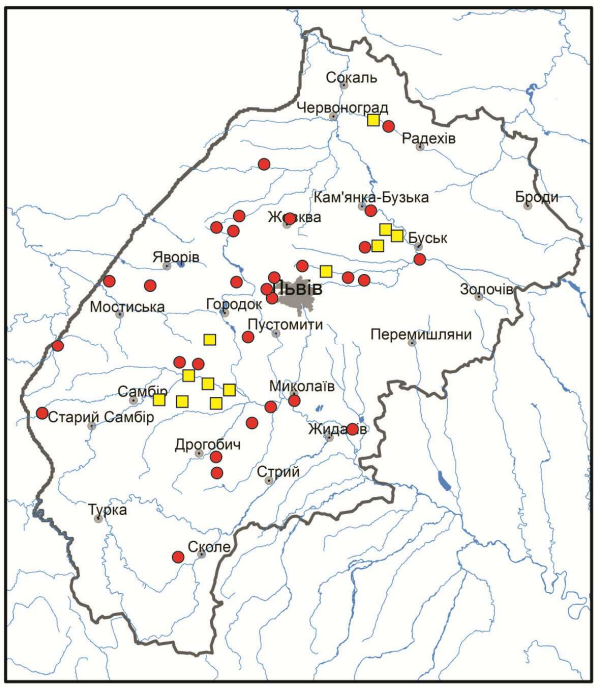

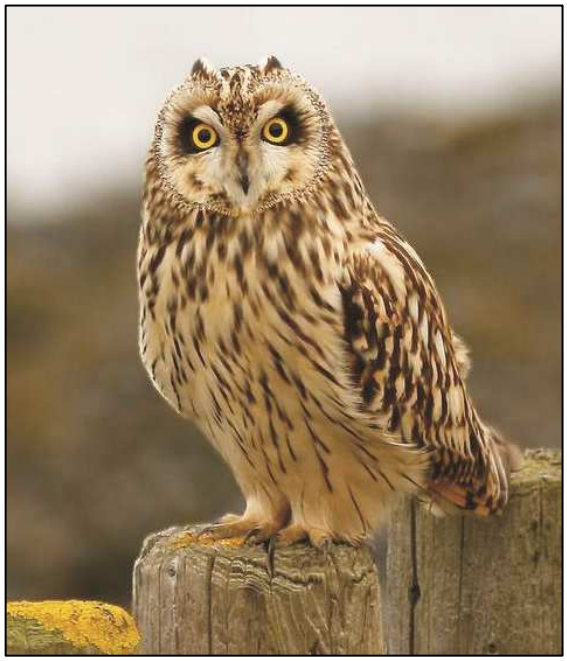

Верхньодністровській низовині – 3 пари/100 км^2. Найвища чисельність виявлена біля с. Зади Дрогобицького р-ну – 1 пара/100 га.

Фактори загрози. Втрата гніздових біотопів унаслідок осушування, розорювання, випасання лучних ділянок. Збіднення трофічної бази. Браконьєрство. Турбування та раннє викошування трав у гніздовий період.

Рекомендовані заходи охорони. Створення заказників у місцях гніздування виду. Збереження лук, обмеження господарської діяльності у місцях гніздування. Контроль стану популяції. Пропаганда охорони виду.

Основні джерела інформації: Татаринов, 1973; Гузій, 1987; Матеріали.., 1991а, 1993а, 1994а, 1995а; Горбань та ін., 1998; Пограничний, Башта, 1999; Фесенко, Бокотей, 2002; Горбань та ін., 2003а; Пограничний та ін., 2003; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: R.Belterman

СОВКА

***Otus scops* (Linnaeus, 1758)**

Родина Совові – Strigidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Південна та Центральна Європа, Північна Африка, Середня Азія. Зимує в Екваторіальній Африці.
В Україні гніздиться в степовій зоні та південному лісостепу, Криму, на Закарпатті

Екологічні особливості. Гніздовий, перелітний вид. На місцях гніздування прилітає, залежно від погодних умов, від кінця березня до початку травня. Селиться в старих мішаних і листяних розріджених лісах, садах, парках. Гніздиться в дуплах, старих гніздах сорок, штучних гніздівлях, норах. Кладка – 3-6 білих яєць; період насиджування триває 21-29 діб. Пташенята можуть залишатися в гнізді до 3-х тижнів. Гніздо покидають неодночасно: молодші – на 2-4 дні пізніше старших. Починають літати приблизно через 30-33 дні. Осіння міграція – в кінці вересня. Живиться переважно комахами, рідше гризунами і дрібними птахами.

Сучасний стан. У 1857 р. совку здобували в околицях Львова, також голос неодноразово

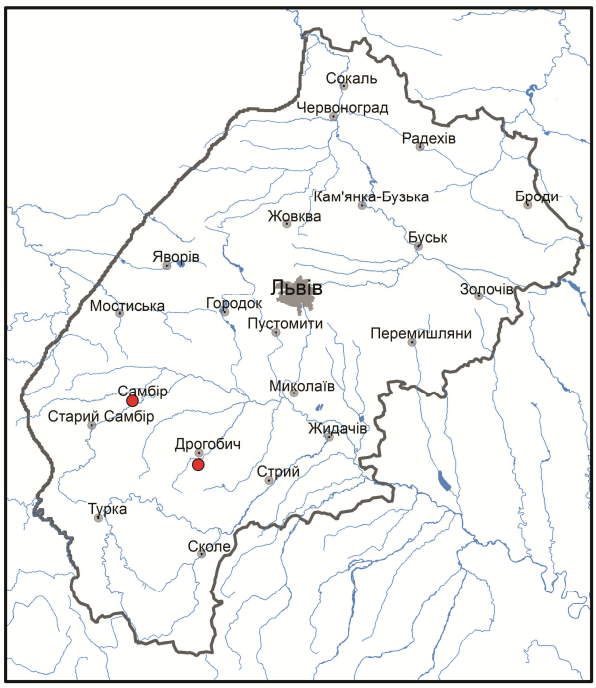

реєстрували в деяких районах Прикарпаття та Поділля. Сучасний статус виду в області потребує уточнення. Ймовірно, це – рідкісний гніздовий вид. На Львівщині виявлений у м. Самбір у 1985 р. і від 2006 р. – пара в м. Стебник Дрогобицького р-ну.

Фактори загрози. Достеменно не вивчені. Ймовірно, вирубування дуплистих дерев, зменшення площ старих лісів з дуплистими деревами. Хижацтво куниці.

Рекомендовані заходи охорони. Збереження стиглих насаджень і дуплистих дерев. Контроль стану популяцій. Виявлення та охорона місць гніздування. Приваблювання в штучні гніздівлі.

Основні джерела інформації: Страутман, 1963; Татаринов, 1973; Матеріали.., 1991а; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010.

Автори: А.-Т.Башта, Р.Козловський
Фото: P.Cools

СИЧ ВОЛОХАТИЙ
Aegolius funereus (Linnaeus, 1758)

Родина Совові – Strigidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: рідкісний.

Поширення. Зона хвойних і мішаних лісів Євразії та Північної Америки.
Україна – Полісся та Карпати, ймовірно, Крим. Львівщина – виявлений лише в горах. Поодинокі знахідки відомі з регіону Сколівських Бескидів.

Екологічні особливості. Осілий вид; можливі невеликі кочівлі. Селиться в старих гірських хвойних і букових лісах. Гніздиться у покинутих дуплах чорного дятла, дуплянках, гніздових ящиках. Кладка з 3-6 білих яєць, від серединиквітня. Період насиджування – 26-28 діб. Пташенята покидають гніздо у віці 29-32 доби. Близько місяця дорослі годують виводок, який у червні-липні розпадається. Живиться дрібними хребетними (гризунами, дрібними комахоїдними), птахами, великими комахами.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. У басейні верхнього Дністра виявлено 7 пар.
Найбільша щільність гніздування в шпилькових лісах відзначена біля с. Бусовисько: 1,0 пари/100 га, мішаних – біля с. Тершів Старосамбірського р-ну: 1,1 пари/100 га.

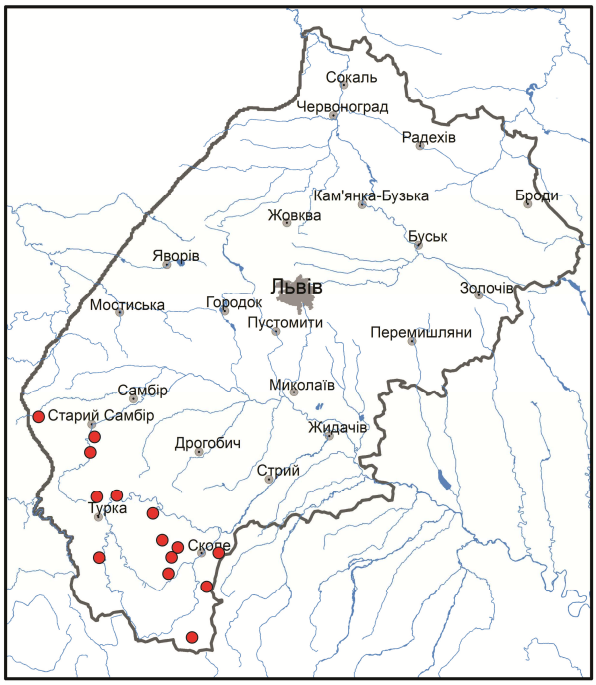

Ймовірне гніздування на Українському Розточчі, оскільки в польській частині регіону цей вид виявлений.

Фактори загрози. Антропогенна трансформація середовища існування (вирубування старих лісостанів, дуплистих дерев); збіднення трофічної бази; браконьєрство; турбування у гніздовий період; хижацтво куниці.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона гнізд (створення охоронних зон) і гніздових біотопів, збереження стиглих лісостанів і дуплистих дерев, обмеження ведення лісогосподарських робіт у місцях гніздування, розвішування штучних гніздівель.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1991а; Пограничний та ін., 2003; Кийко, Якубеня, 1995; Башта, 2006; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: В.Фіцак

СИЧИК-ГОРОБЕЦЬ
***Glaucidium passerinum* (Linnaeus, 1758)**

Родина Совові – Strigidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: вразливий.

Поширення. Євразія (тайгова зона), гірські ліси Центральної та Східної Європи, Північної Азії.
Україна – Полісся, Розточчя та Карпати.

Екологічні особливості. Осілий, місцями кочовий вид. Селиться в старих хвойних і мішаних лісах. Гніздиться в дуплах, дуплянках, гніздових ящиках. Кладка з 4-6 білих яєць, від квітня; період насиджування – 28-29 діб. Пташенята залишають гніздо через місяць, майже одночасно, але дорослі птахи ще близько місяця їх годують. Живиться сичик дрібними гризунами та комахоїдними ссавцями, великими комахами.

Сучасний стан. Рідкісний гніздовий вид. Виявлений у Карпатах, на Розточчі, в Миколаївському, Пустомитівському і Перемишлянському р-нах.
Найбільша щільність гніздування в мішаних лісах відзначена біля с. Стрілки Старосамбірського р-ну: 1,0 пари/100 га; у шпилькових лісах – біля с. Тисовиця Старосамбірського р-ну: 1,2 пари/100 га.

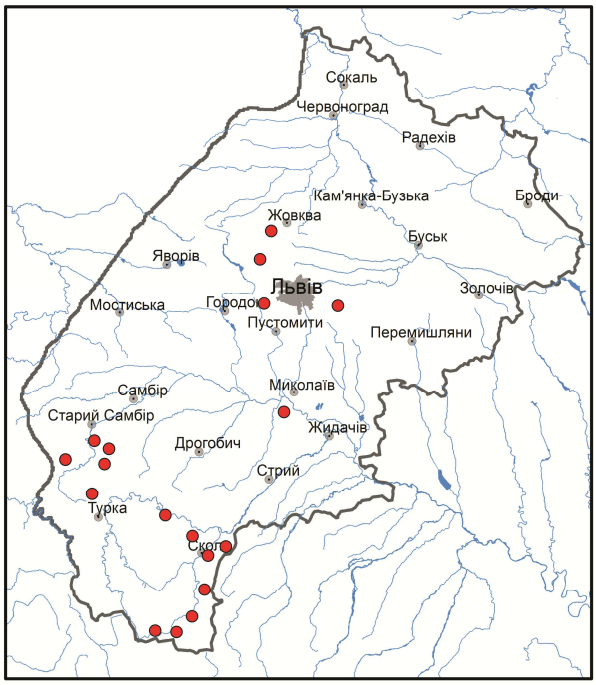

Фактори загрози. Не з'ясовані. Ймовірно, антропогенна трансформація середовища існування (вирубування дуплистих дерев, зменшення площ старих лісів).

Рекомендовані заходи охорони. Створення охоронних зон навколо гнізд, заказників у місцях гніздування. Збереження дуплистих дерев і старих лісостанів. Розвішування штучних гніздівель.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1991а, 1995а; Пограничний, Башта, Козловський, 2003; Горбань и др., 1991; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Bashta, 2007; П. Хоєцький, усне повід.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: M.Matysiak

СОВА ДОВГОХВОСТА
***Strix uralensis* Pallas, 1771**

Родина Совові – Strigidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; BD: I; ЧКУ: недостатньо відомий

Поширення. Євразія (лісова зона помірного поясу).
Україна – західні області.

Екологічні особливості. Осілий, частково кочовий вид. Селиться в старих високостовбурних шпилькових і мішаних лісах. Гніздиться в дуплах, старих гніздах хижих птахів. Кладка з 3-4 білі яйця, від кінця березня – квітня. Самка її насиджує 27-29 діб. Пташенята стають самостійними через 34-36 днів. Живиться гризунами, птахами, рідше – комахами.

Сучасний стан. У минулому – рідкісний, зараз – нечисленний гніздовий вид, виявлений у Карпатах і на Прикарпатті. В останні роки спостерігається тенденція до збільшення чисельності й території поширення, зокрема – виявлене гніздування на Розточчі.
У Верхньодністровських Бескидах середня щільність гніздування виду становить 6,6, Сколівських Бескидах – 1-2 пари100 км^2.

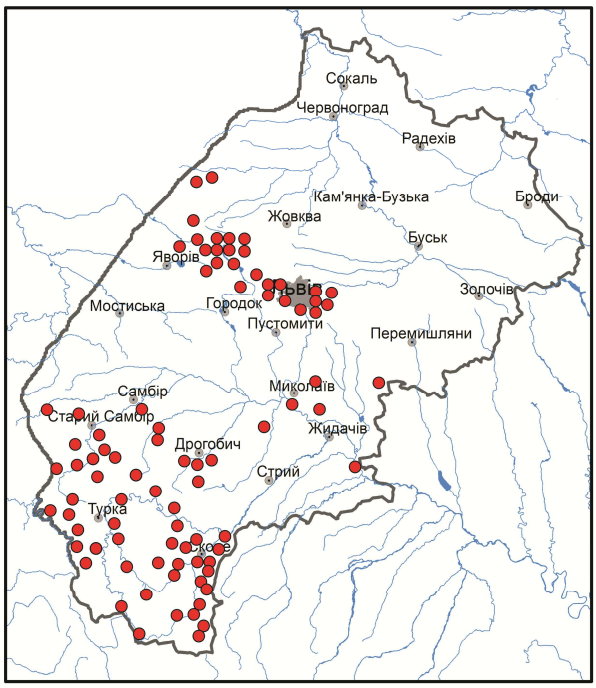

Найбільша щільність гніздування відзначена на Розточчі в Яворівському НПП – 0,2 пари/100 га.

Фактори загрози. Антропогенна трансформація середовища існування (вирубування старих лісостанів). Збіднення трофічної бази. Здобування людиною.

Рекомендовані заходи охорони. Охорона місць гніздування, збереження дуплистих дерев, розвішування штучних гніздівель. Боротьба з браконьєрством. Пропаганда охорони виду.

Основні джерела інформації: Матеріали.., 1995а, 1995б, 1996б; Пограничний та ін., 2003; Башта та ін., 2008; ЧКУ, 2009; Бокотей та ін., 2010; Bashta, 2007; Bashta, 2009б.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: M.Matysiak

СИПУХА
***Tyto alba* (Scopoli, 1769)**

Родина Сипухові – Tytonidae

Ряд Совоподібні – Strigiformes

Охоронний статус. BernC: II; CITES: II; ЧКУ: зникаючий.

Поширення. Майже вся територія Європи (крім північних і східних частин), південна й південно-східна Азія, Америка, Африка, Австралія.
Україна – західні, центральні та південні області; під час кочівель можлива поява в деяких інших частинах території.

Екологічні особливості. Осілий, у Європі – переважно синантропний вид. Гніздо розташоване здебільшого на маловідвідуваних горищах, дзвіницях, вежах, у щілинах будівель, серед руїн. Кладка – 4-8 матово-білих яєць, від кінця квітні; період насиджування – 30-34 дні. Пташенята покидають гніздо через 35-45 діб. Молоді особини часто кочують. Живиться сипуха дрібними гризунами та комахоїдними, птахами, земноводними.

Сучасний стан. У кінці XIX – на початку XX ст. – звичайний і широко розповсюджений, у другій половині XX ст. – нечисленний вид області; постійно спостерігався у великих

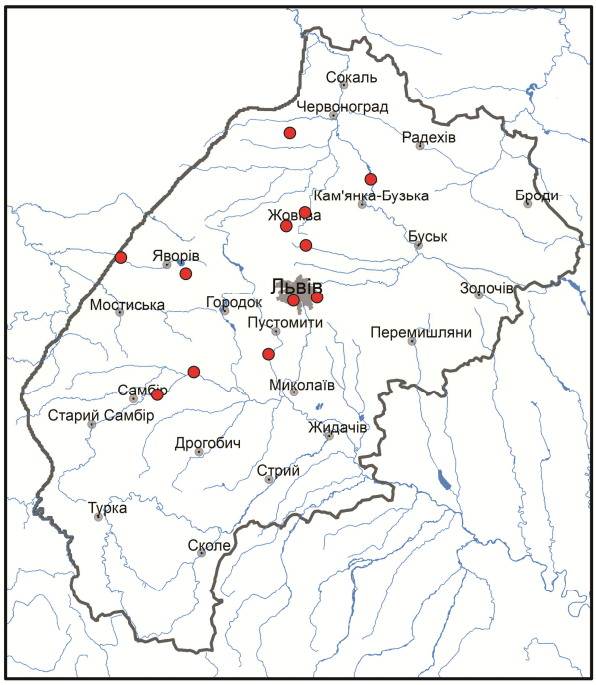

містах. У наш час – дуже рідкісний гніздовий вид. В останні десятиліття спостерігався у м. Львів, Пустомитівському, Жовківському, Дрогобицькому, Сколівському, Сокаль-ському р-нах. Його чисельність на Львівщині оцінюється в 2-5 пар.

Фактори загрози. Використання отрутохімікатів, зменшення кількості гніздопридатних місць. Турбування на гніздуванні. Загибель у суворі зими.

Рекомендовані заходи охорони. Виявлення та охорона місць гніздування. Створення штучних гніздівель. Пропаганда охорони виду.

Основні джерела інформації: Страутман, 1963; Татаринов, 1973; Степанян, 1990; Матеріали.., 1991а, 1995а; Рідкісні види.., 2006; ЧКУ, 2009.

Автор: А.-Т.Башта
Фото: А.-Т.Башта